

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2010 | Vol. 2 | No. 1 | ISSN 1803-8220

RIHOUX, Benoit; RAGIN, Charles C. et al. (2009). *Configurational Comparative Methods. Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. London: Sage Publications. 209 s. ISBN 978-1-4129-4235-5.

RECENZE KARLA KOUBY

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává Univerzita Karlova v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd.

Acta Politologica | Katedra politologie | Institut politologických studií | Fakulta sociálních věd |

Univerzita Karlova v Praze | U Kříže 8 | 158 00 Praha 5 – Jinonice

www.acpo.cz | acpo@fsv.cuni.cz | +420 251 080 214

RIHOUX, Benoit; RAGIN, Charles C. et al. (2009). *Configurational Comparative Methods. Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. London: Sage Publications. 209 s. ISBN 978-1-4129-4235-5.

Když v roce 1987 americký sociolog a politolog Charles Ragin formuloval hlavní zásady metody kvalitativní srovnávací analýzy (Qualitative Comparative Analysis, QCA), která představuje alternativní metodologický přístup k srovnávacímu výzkumu, byly jeho metody přivítány jako první přírůstek do arsenálu společenskovědních metod od roku 1843 (tedy od roku, kdy John Stuart Mill definoval logické metody kauzální analýzy).¹ Na tuto knihu, která se již stala klasikou srovnávacího výzkumu, navázal později Ragin dalším rozvinutím svých metod. Zatímco původní QCA, podobně jako tzv. Millovy metody, vyžaduje operacionalizaci proměnných na nominální dichotomické úrovni měření (tedy ve formě „ostrých množin“ s hodnotami 0 nebo 1), navazující metody umožňují vyjádření proměnných ve formě tzv. fuzzy množin (vágních množin), které mohou vystihovat i kvantitativní rozměr sledovaného jevu (tedy hodnoty proměnných mohou vykazovat hodnoty kdekoli mezi 0 a 1, mezi úplným členstvím prvku v množině a úplným nečlenstvím).²

Metodologická kniha z roku 2009 editovaná Benoitem Rihouxem a Charlesem Raginem *Configurational Comparative Methods. Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques* nabízí přehledné a ucelené shrnutí všech těchto přístupů, které souhrnně označuje jako „konfigurativní metody“. Právě princip konfigurace je klíčový pro pochopení specifičnosti těchto metod: „Znamená, že každý jednotlivý případ je chápán jako komplexní kombinace vlastností, specifický celek, který by neměl být ztracen nebo vynechán v průběhu analýzy – to je holistická perspektiva.“ (s. 6). K hlavním proklamovaným přednostem všech těchto metod náleží schopnost analyzovat středně velký počet případů, cca. 10-30 (tím se odlišují od statistických metod, které vyžadují velký počet pozorování pro dosažení věrohodných výsledků, i tradičních kvalitativních metod, u nichž je detailní srovnávací analýza více než několika málo případů v jednom výzkumu prakticky neproveditelná) a citlivost na předpoklady komplexních kauzálních vztahů mezi proměnnými (asymetrická kauzalita, ekvifinalita, multifinalita), které jsou tradičními kvantitativními postupy málokdy brány v potaz.

Jak dokazuje třetí kapitola (autoři Benoit Rihoux a Gisele De Meur), základní výzkumné aplikace QCA vyžadují zvládnutí pouze základních operací booleovské algebry a nekladou vysoké nároky na matematické kompetence výzkumníků. Výzkumník je přesto veden k přesné identifikaci a operacionalizaci studovaných proměnných na základě existujících teorií. Samotná analýza využívá deterministický pohled na kauzální vztahy, který je založen na odvození nutných a postačujících podmínek (nebo jejich kombinací – konfigurací) pro vysvětlení zkoumaného důsledku. Pro využití této srovnávací metody autoři

¹ Jedná se o knihu RAGIN, C. C. (1987). *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Los Angeles: University of California Press. Uvedená, nikoli nekontroverzní, charakteristika viz GERRING, J. (2001). *Social Science Methodology. A Criterial Framework*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 209.

² K problematickým aspektům Millových metod a významným omezením měření hodnot proměnných na pouhé nominální úrovni viz KOUBA, K. (2008). Využití Millových metod ve srovnávací politologii: metodologické předpoklady a problémy. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Politologica*. Vol. 6, s. 107-136. Podrobné rozpracování fuzzy množinové QCA viz RAGIN, C. C. (2008). *Redesigning Social Inquiry. Fuzzy Sets and Beyond*. Chicago: University of Chicago Press.

správně zdůrazňují, že posledním a nejdůležitějším krokem je kvalitativní interpretace nalezených vztahů, prostřednictvím teoretických i empirických poznatků: „... QCA není cílem sama o sobě, spíše je nástrojem, který posílí naši komparativní znalost o případech ve výzkumných plánech s malým a středně velkým počtem pozorování.“ (s. 65) Hlavní výhoda výstupů QCA spočívá právě v tom, že tvoří formální a logicky konzistentní základ pro následnou kontextuální interpretaci komplexních vztahů mezi proměnnými.

Nemožnost dichotomických proměnných, chápaných jako (ne)příslušnost daného prvku (případu) k množině, uspokojivě postihnout kvantitativní stavy společenských jevů, částečně řeší fuzzy množinová QCA. Ve čtvrté kapitole (autor Charles Ragin) je proto přehledně diskutována problematika využití těchto přístupů, které se spoléhají na matematický aparát vyvinutý L. Zadehem v 60. letech 20. století. Nevýhodou využití fuzzy množin ve společenskovědním výzkumu je určitá míra arbitrárnosti či dokonce subjektivity, která je nutná pro určení dělících bodů (*cut-off points*) mezi členstvím a nečlenstvím případů v definované množině. Dosavadní způsoby kalibrace fuzzy množin tento problém řeší jen částečně.

Přestože kniha představuje autoritativní a přehledné shrnutí hlavních předpokladů, principů a problémů konfiguratívních srovnávacích metod, je otázkou, do jaké míry si najdou širší obecnost v rámci politologické výzkumné komunity. Zásadním problémem těchto metod je totiž skutečnost, že dosud existuje pouze relativně málo přesvědčivě přínosných empirických výzkumů, které by je využívaly. Přes některé nesporné výhody QCA a navázaných výzkumných strategií totiž zůstává řada jejích aspektů problematických. Hlavní překážkou pravděpodobně bránící častější výzkumné aplikaci QCA a příbuzných technik je jejich nedořešený vztah k převládajícím metodám jak kvalitativního, tak i kvantitativního výzkumu. Svou podstatou stojí na pomezí obou dominantních metodologických přístupů a absorbují jak výhody, tak nevýhody obou.

Není sporu o tom, že spíše kvalitativně zaměření výzkumníci budou ve svých výzkumech skeptičtí k nutnosti precizní operacionalizace proměnných, využití algebraických výpočtů nebo dokonce využití počítačových programů pro analýzu dat. QCA a příbuzné techniky totiž vyžadují vyšší míru standardizace dat a formalizace analytických postupů, než je u většiny ostatních kvalitativních postupů obvyklé. QCA navíc jen velmi omezeně přispívá k řešení zásadního problému kvalitativního srovnávacího výzkumu, který klasicky zformuloval A. Lijphart v hesle „málo případů, mnoho proměnných“.³ U dichotomické (dvouhodnotové) QCA platí, že počet logicky možných kombinací – konfigurací podmínek je 2^k , kde k je počet podmínek zahrnutých v modelu. Například u 6 proměnných, tak vzniká $2^6 = 64$ logicky možných konfigurací (z nichž ne všechny se budou empiricky vyskytovat). Vzhledem k tomu, že QCA vyžaduje kontextuální znalost jednotlivých konfigurací, je otázkou, zda tyto konfigurace lze smysluplně interpretovat. Podobně jako u jiných metod má proto výzkumník tendenci co nejvíce redukovat počet potenciálně významných proměnných, které do svého modelu zařadí. Tato tendence je následně v přímém rozporu s proklamovanou nutností detailního a kontextuálního (kvalitativního) zachycení analyzovaných případů.

Protože autoři knihy dopředu počítají s metodologickou kritikou své koncepce (zejména ze strany statisticky zaměřených společenských vědců), zařazují rovněž nejvíce originální a přínosnou sedmou kapitolu, ve které se snaží obhájit své postupy proti očekávaným výtkám. Zajímavá je například jejich reakce na výhradu, že QCA může pro dosažení finálního výsledku ve výpočtu zahrnout tzv. logické zbytky (tedy konfigurace

³ LIJPHART, A. (1971). Comparative Politics and the Comparative Method. *The American Political Science Review*. Vol. 65, no. 3, s. 682–693.

podmínek, které nejsou empiricky pozorované, ale které jsou logicky možné a teoreticky předvídatelné). Pokud se má výzkum pokládat za vědecký, musí zahrnovat více než pouhou deskripci pozorovaných jevů: „...[musí] se posunout za pozorovaná data směrem k tomu, co není přímo pozorováno“. (s. 153)

Předložená kniha je dosud nejlepším, systematicky zpracovaným úvodním vstupem do problematiky konfigurativních srovnávacích metod. Z tohoto důvodu ji lze doporučit studentům i výzkumníkům, kteří z mnoha důvodů nejsou spokojeni s převládajícími empirickými metodami a chtějí „experimentovat“ s mladou a progresivní výzkumnou strategií. Je rovněž nutné zdůraznit, že konfigurativní metody nacházejí své uplatnění nejen ve srovnávacím politologickém výzkumu, ale i v dalších společenskovědních oborech, jako jsou sociologie, ekonomie, či psychologie. Široké mezioborové spektrum analytických problémů, které již byly řešeny prostřednictvím QCA a příbuzných metod, kvalitně dokumentuje i 6. kapitola. Autoři Sakura Yamasaki a Benoit Rihoux zde přehledově komentují nejvýznamnější dosud uskutečněné výzkumy pomocí QCA jak z metodologického, tak z teoretického hlediska. I z důvodu potenciálně širokého uplatnění QCA lze knihu doporučit všem výzkumníkům, kteří hledají alternativu k nekontextuální sterilitě statistických metod a k neuspokojivé vágnosti výsledků metod kvalitativních.

Karel Kouba⁴

⁴ Mgr. Karel Kouba, M.A. je odborným asistentem na katedrách politologie FF UP v Olomouci a FF UHK v Hradci Králové. Kontakt: karel.kouba@uhk.cz